

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 2. oktobra 1861.

Vertni in poljski čuvaji.

Našim županom v prevdarek.

(Dalje.)

Izmed vseh teh reči bom tukaj pa le o eni nekoliko bolj natanko govoril. Res da se od več strani pritožbe slišijo, da poljski čuvaji svojih služb prav ne spolnujejo, dostikrat veliko veliko terpe, kar bi ravno treba ne bilo, vendar pa svojega čilja in konca ne dosežejo; lahko bi si svojo službo nekoliko olajšali, pri tem pa veliko več opravili.

Poljski čuvaj ne more povsod biti, ne s svojim životom ne z očesom. Polje, nad katerim mora čuti, je dostikrat obširno; v nekatere kraje mora krevsati in krevsati, preden jim do konca prikoraci. Okó njegovo ne more na en pogled celega polja prezreti; daljnovidna ali, kakor mu naši ljudje pravijo, „rešpetina“ pa nima.

Če ima poljski čuvaj navado, vse njegovi skerbi izročeno polje do zadnje meje obhoditi, opazujejo poljski tatje že izdeleč njegove stopinje, in odtegnejo njegovemu še tako bistremu očesu o pravem času svoje pete, pa se v tiste kraje zapodé, kodar ga ni.

Poljski čuvaj si pa zná pri svojem previdnem ravnanju lahko svojo službo polajšati, pri vsem tem pa vendar le veliko opraviti, se vé, če ima vsaka srenja svojega lastnega čuvaja. Pri naših stisnjenih vaséh ni treba, da se predeleč od vasi podaja. Bolje bo svojo službo opravil, če se bo le bolj vasi držal, kjer je udingan. Tatje so večidel iz vasi in iz vasi na polje zahajajo, od kodar se s tatvino obloženi tudi nazaj vračajo. Kdo je tat in tatvino baše, bo čuvaj kmali zavohal. Tat ima svoj čas, kadar krade. On krade po navadi najraje dopoldne od 11. ure do 1. popoldne. Ob tej dóbi je najmanj delavcov in gospodarjev na polji. Tat se o tem času najraje na polje krast podá, ker misli, da ga nihče ne bo zasledil, ter si mavho nabaše poljskih reči. Ravno tako pripraven čas za krasti je tudi noč, in sicer nekatere ure zjutraj pred sončnim izhodom in pa zvečer po sončnem zahodu. Malokdaj krade o polnoči, posebno če je zlo tamna noč. Zato mora poljski čuvaj ob teh časih najbolj varno paziti na poljske tihotapce. Treba je tedaj, da zjutraj zgodaj posteljo zapusti ter se nevtrudoma podnevi in ponoči najbolj ozira po tistih poljskih pridelkih, po katerih tatje najraje svoje parklje stegujejo. Če je pa dan že dolg kakor mesca malega in vélikega serpana, ob katerem času se že na polji obilo pridelkov nabaja, po katerih se navadno tatovom sline cedé, takrat mora čuvaj že od 2. do 3. ure zjutraj na nogah biti. Proti večeru posebno že v mraku mora ravno tako svojo opazbo natanko opravljati, da ga tatinska roka ne okane.

Pri mestih mora poljski čuvaj najbolj tam na grabeže paziti, in zdaj tú zdaj tam na straži oprezovati, kjer se v mesto gré ali iz mesta pride. Tako bo tatovom veden strah, da jih ne zasači in županu ne izdá.

Vse drugače je v vaséh. Če bi bile tudi ograjene, ima vendar vsaka hiša na zadnji strani svoj izhod na polje. Ker pa niso vasi na nobeno plat tako obširne, se dajo vhodi in izhodi na- in iz polja lože prezreti in tatov obva-

rovati, posebno ker čuvaj poljske zmikavce, na ktere sum bje, tudi po navadi pozná.

Pa vendar niso vselej le gostači in drugi enaki prebivavci, kateri svoje roké po ptujem blagu radi stegujejo; dostikrat imajo tudi drugi tički z lastnim gruntom predolge perste, kateri svojo tatvino tem lože prikrijejo, ker jo med svoje pridelke pomešajo. Gola resnica je, da mali kmetiči dostikrat tatvino na vozu očitno domú iz polja pripeljejo.

Da čuvaji svojo službo bolj natanko in z večim pridom opravljajo, se jim mora od vsacega zasačenega tatú primerno darilo dati, ktero naj bi dotična gosposka od izrečnega kazenskega denarja odločiti imela. Če bi se čuvaj po svojem čuvajstvu tako marljivo in skerbno obnašal, da bi se tatje potrebili in poljske poškodovanja ponehale, bi mu imela srenja sploh hvaležna biti in mu kako darilo odločiti, pa ne samo srenja, temuč tudi vsak srenjčan naj bi mu po premožnosti, akoravno ne v denarji, ampak kolikor toliko v poljskih pridelkih podaril, na pr. krompirja, sadja, zelja itd. (Konec prihodnjič.)

Kobilice na južnem Rusovskem.

Strah pred kobilicami res letos ni bil prazen, dasiravno smo mislili, da jih je poslednja ojstra zima popolnoma pokončala. Proti koncu mesca majnika so izlezele iz jajčic, reženemu zernu podobnih; akoravno je praha bila preorana, vendar ni to merčesa nič zmanjšalo. Gospóske so ukazovale starim in mladim, še celó popotnikom, da so pomagali pokončevati požrešno žival. Krog in krog po vseh srenjah dan na dan se je valil dim kakor gosta megla po polji. Nič ni pomagalo. Žival pridere v velikih trumah nad žito in ga postrize od verha do tal. Ko pokončá eno njivo, napade drugo in tako gré naprej od kraja do kraja, dokler ni celo polje pokončano. Žitne bilke se od tal do verha črne vidijo, tako gosto so s kobilicami osute. Proti večeru popusté žitno polje in zagernejo one kraje, ki so jih že oskuble.

Rusi navadno pokončujejo te škodljivke tako-le: Napravijo namreč slame, in jo raztresejo po tistih njivah, ki so jih kobilice že obrale, merčes se čez noč v slamo zarije, da bi čez noč v nji prebil. Zjutraj zgodaj, preden živali svoje prenočišča zapusté, zažgejo razstlano slamo od vseh krajev kmali, in veliko veliko teh požeruhinj pogonijo. Ravno tako napravijo okrog polja precej globoke grabne, in po sto in sto ljudi pride z metlami, in preganjajo kobilice s polja in jih dervé v napravljene grabne, kjer jih drugi delavci z batmi potolčejo. Veliko pa jih pobegne. Kobilice podorati, povaliti, je sicer tudi dobro, al malo pomaga, ker je tega merčesa toliko, da je tema. Na nekterih krajih po 100 verst sveta zagernejo (rusovska versta meri 562 in pol dunajskih sežnjeve). Kjer se na zemljo vsedejo, je vse černo, in vidijo se kakor valovi nepokojnega morja, kadar skačejo.

Mikavno je tudi vediti, kako se ta žival rodi in množi. Kobilica, ko se je ravno iz jajčic izlegla, je siva; čez tri dni prihaja černikasta. Čez nekoliko tednov ji perutnice zrastejo in zelena postane; ko popolnoma doraste, je rumena

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 9. oktobra 1861.

Razglas.

Kovaška in živinozdravniška šola v Ljubljani se bo začela spet o sv. Martinu prihodnjega mesca.

Kdor želi v šolo priti, da se izučí umnega podkovstva zdravih, napčenih in bolnih kopit, kakor se od pravega mojstra terja, naj se oglasi kmali po vseh Svetih pri podpisane mu vodstvu in se skaže: 1) z domovinskim listom, 2) s pismom, da se je pri kakošnem mojstru navadnega kovaštva izučil, 3) s pričo svojega fajmoštra, da je lepe in poštene obnaše, in 4) da zná po domače (slovenski) brati in pisati, ker vsi nauki se razlagajo v domačem jeziku, v katerem so tudi bukve spisane.

Z učenjem umnega podkovstva se začne učenje bolno živino ozdravljati in vse to, kar se veže s tem naukom. V to šolo se jemljejo kovači, pa tudi drugi, ki niso kovači, kateri kažejo, da so za to šolo dosti bistrega uma in dosti močni, utegnejo kadaj pripravni živinozdravniški pomočniki biti.

Vse bolj natanko se pozveda v tej šoli na spodnjih Poljanah v Ljubljani.

Vodstvo kovaške in živinozdravniške šole v Ljubljani
8. oktobra 1861.

Vertni in poljski čuvaji.

Našim županom v prevdarek.

(Konec.)

Če zná poljski čuvaj koliko toliko tudi s sadjorejo se pečati, se zná porabiti tudi za vertnega čuvaja, za kar mu gotovo nekoliko časa ostaja, posebno ob pozimskem času, za kar, se samo vé, naj tudi posebno plačilo dobiva. Če kaka srenja takega čuvaja, ki obé službi ob enem opravlja, dobro plačuje, da mu ni treba za svoj potrebni živež posebej skerbeti, more tudi po pravici od njega zahtevati, da svojo dolžnost natanko opravlja.

Tù in tam se poljskemu ali vertnemu čuvaju tudi opravilo občinskega služabnika, ponočnega čuvaja ali kaka druga očitna služba izročuje, da ima bolji zaslužek. Jez pa nisem nikakor te misli, če se ravno tù in tam priporoča. Poljski čuvaj ne more zraven svojega poljskega opravila tudi službo ponočnega stražnika opravljati, on mora ponoči nekatere ure počivati. Če bi se mu tudi služba občinskega služabnika prepustila, bi se on dostikrat ravno takrat od poljske službe odtegnil, kadar bi se morebiti najbolj potreboval. Služba vertnega čuvaja se dá skorej najbolj s službo poljskega čuvaja zediniti, ker obe službi imate le s poljem opraviti; toda od vertnega čuvaja se zahteva več vednosti kakor od poljskega čuvaja; zato se mora vertnemu čuvaju na vsako vižo tudi boljša plača dati, kakor poljskemu čuvaju. Tukaj bomo po Lukas-ovi in Jäger-jevi osnovi opravilo in plačilo vertnega čuvaja naznanili.

1. Vertnemu čuvaju se izročujejo opravila vertnarije cele srenje, ktere sam opravlja ali jih pa drugim prepusti, da jih pod opazbo njegovo opravijo. Zato dobí iz srenjske denarnice vsako leto posebno darilo. Njegov poglavitni za-

služek je ravno tak kakor družih dninarjev, ki se za posebne dela udinjujejo. Zraven udinjanega plačila se od vertnega čuvaja tudi terja, da prevzame in oskerbí tudi vse v drevorejo spadajoče opravila na privatnih drevnih sadiščih, vertih itd. Zasebniki, kateri bi radi za ene dni vertnega čuvaja v štero vzeli, se morajo zastran tega pri občinskem županu oglasiti. Če potrebuje vertni čuvaj za večje opravila pomagacev, mora za nje o pravem času poskerbeti in po primeri dela tudi plačati.

Vertni čuvaj mora skoz celo leto včasih štirinajst dni do treh tednov enkrat vse drevne sadišča (vertne šole) v srenji pregledati. Tega pregleda se mora po vsakem viharji in nevihti podstopiti in kar je treba, koj popraviti.

O pozni jeseni, koj ko se drevesa sadja oberó in otresejo, mora vertni čuvaj stan in število občinskih sadnih dreves na znanje dati, in oznaniti, koliko se jih pogreša, da se nadomestijo.

Vertno orodje si mora vertni čuvaj omisliti in v dobrem stanu deržati. K prvi napravi dobí 12 gold. Za ohranjenje in poznejo pripravo potrebnega orodja dobí razun tega vsako tretje leto po 5 goldinarjev.

Potrebne podporne in drevne kole mora pa srenja omisliti. Da bo mogel vertni čuvaj mlado drevje h kolom privezovati, si mora na odmerjeni prostor bek zasaditi. Drevni vosek in smolo, kar ju za cepljenje potrebuje, ravno tako tudi liče si mora vertni čuvaj sam omisliti.

Drevno mazilo, ki se najbolje napravi iz 1 dela ilovce, 1 dela kravjeka, polovice pepéla, nekoliko peska in kravje dlake, mora vertni čuvaj oskerbeti.

Za gnoj, kar ga je za pognojénje dreves potreba, mora srenja skerbeti. Vertni čuvaj mora pa za napravo komposta (mešanega gnoja) skerbeti, ktere ga mu ima srenja posebej plačati.

Vertni čuvaj prejme za vsako drevo, ki ga na novo posadi, 12 kr. Toda mora pri tem vse dela opraviti, vsaditi ga, privezati, s ternjem ovezati, da ga živina ne omuli in ne poškodova, tudi da čeversto raste, sam skerbeti. Razun tega mora, če kako drevo usahne, ali če rasti noče, drugo nadomestiti za pol manjšo plačo.

Vertni čuvaj dobí za snaženje vsake češplje, breskve, marelice in orehov, od tega časa, ki se več ne obrezuje (5—6 let po sajenji) po krajcarji.

Za pomlajevanje (odžaganje ali odsekanje nepotrebnih ali suhih vej) košičnega sadnega drevesa dobí vertni čuvaj po velikosti drevesa 3 do 6 kr., za češpljevo drevo pa 2 do 4 kr. Od necepljenih dreves dobí pa za vsako cepljenje z voskom, mazilom in veznim ličjem vred po 4 kr. To plačilo dobí pa še le takrat, kadar jamejo cepiči zelenéti in poganjati. Za sterganje kože malih dreves dobí po pol do 1 kr., za večje po 1 do 2 kr., za umivanje enega debla 2 do 3 kraje.

Za obiranje gosenc pozimi se mu plača od drevesa po 1 do 4 kr., za ovezu smolnatih trakov, da škodljive gosenice na drevo ne lezejo, se mu dá od vsacega drevesa po 1 kr., za odkopanje zemlje po 3 do 4 čevlje v kolobaru krog debla v jeseni po pol kr.

Vse druge dela se z dninarji opravljajo. Vertni čuvaj dobí razun plačila posamnih opravil in odmerjene dnine, kadar dela, letnega gotovega plačila okoli 50 gold. Zato spada v njega opravilo: Splohno opazovanje po polji in vertih, redni obhod po vseh zasadiščih, naznanjevanje raznih zasadišč, varstvo vnovič posajenih sadnih drevesc, privezovanje na kole, izrezovanje ran, pušanje, pazba nad obetranjem drevesc in pri cenitvi sadja koliko toliko pomagati.

Iz tega službenega poduka vertnega čuvaja se vidi, da mora on več vediti in znati kakor navaden poljski čuvaj. Če je poljski čuvaj tako izurjen in v drevoreji precej poduččen, se mu zná zraven njegove službe tudi služba vertnega čuvaja prepustiti. Ker mora on večidel na občinskem polji biti, zná tudi na sadne drevesa paziti, da jih prešerni potepuhi ne poškodovajo in da se sadje ne obere ali oklati. Za to ima dopoldne in popoldne poleti časa dovelj, ob enem ima vertni čuvaj tudi pozimi dosti opravkov, poljski pa ničesa. Če bi tedaj kdo obé službi vertnega in poljskega čuvaja opravljal, bi si svoj zaslužek tako zboljšal, da bi svojo družino brez skerbí lahko celo leto preživil. Če bi se mu sčasoma opravila obeh služb tako pomnožile, da bi jih sam opravljal ne mogel, bi mu znala pri večih opravilih njegova družina ali pa drugi pomagači na pomoč priti.

Kdor potuje skoz kraje, kjer je obilo sadja, ga bo gotovo v serce zbadlo, ker vidi toliko pokvečenih in zanemarenjenih sadnih dreves. Stojé kakor nezmožni in oslavljeni invalidi, ne lepšajo ne verta ne kraja, kjer rastejo, ne donšajo sadja in hirajo brez vse koristi, dokler se popolnoma ne posušé. Če pa vendar tu in tam kakošno lepo drevo med sto drugimi pokvekami, polno najlepšega sadja, zagledaš, boš gotovo poprašal: ali bi ne mogle vse drevesa ravno tako lepe in polne sadja biti? Gotovo bi bile večidel vse take, če bi se bile od začetka z večo skerbjo gleštale, če bi bile v rokah umnega in skušenega drevorejca. Če bi se tedaj sadjoreja izurjenim vertnim čuvajem prepustila, gotovo bi se v malo letih na višo stopnjo povzdignila. Plačilo, kar se jim ga bo dalo, donašalo bi dosti dobička.

Po „Tedeniku česk. gosp. družbe“.

Šolske reči.

Goriške šole.

Normalna šola.

V Gorici 25. sept. X (Konec.) — Naša c. kr. normalka, ki je letos svojo 80letno družico — spodnjo realko — zgubila, ima 4 dvojnate razrede in med temi je imel 4. italijanski razred dva odseka. Nastavivši narodski mikroskop, sem našel dlako v jajcu. Pregledovaje namreč program preskušinj in konecletne razredbe in izkaze sem zapazil povsod „slovenisch-deutsche“ resp. „ital.-deutsche Abtheilung“, med tem, ko se na nadvratnih deskah bere „deutsch-slov.“ „deutsch-ital. Abth.“ To je napredek, in ako Bog dá, bomo brali prihodnjo leto „slovenski razdelek“ in „sezione italiana.“

Slovincov šteje naša normalka med 678 učenci 283, tedaj manj kot Lahov in sicer zato, ker Slovenci nižje razrede v domači šoli — celó v obmestji imamo 10 šol — obiskujejo; kar je pa v mestu, akoravno od slovenskih staršev rojenega, vse tiši v bolj „imenitne“ italijanske razrede.

Pri letošnji končni slovesnosti je bilo posebno važno to, da se je, menda v prvo, kar naša normalka stoji, tudi po slovenski govorilo. Kakor se je že pri preskušnjah spoznalo, da slovenščina za par granov več poteza kot v poprejšnjih letih, tako se je tudi pri omenjeni slovesnosti na enakopravnost gledalo in v vseh 3 jezikih govorilo. Nemški govor je bil kratek pa dober, italijanski ni kaj dopadel, slovenski pa ni le poprejšnjih dveh, temuč vse prekosil, česar smemo pri taci priložnostih pričakovati. Mali govornik (Fr. Podgornik iz Čepovana, 4. razreda), ljubeznjiv fantek,

jasnega, nedolžnega obličja, snažno pa priprosto oblečen, se je poslušavcom že s tem prikupil, da je celó neosupnjen oder nastopil; ko pa s čistim, neizrekljivo milim glasom spregovorí, ni ga bilo, ki bi se bil prederznil — kakor je pri taci priložnostih med Neslovenci navada — šeptati ali posmehovati se. Kar nas je bilo Slovincov, smo vsi ginjeni, globoko občutili resnico začetnih besed: „Veliko veselje, ktereга nam je Božja dobrotа po današnji slovesnosti naklonila, se z besedo skoraj ne dá dopovedati, — veselje, da smemo tudi mi Slovenci svoje občutljeje v milem maternem jeziku izustiti.“ Na dalje je izražoval misli in občutke, ki se v sercu mladine konec šolskega leta zbujaajo. Vidilo se mu je, da čuti, kar govori; tudi gestikulacija je bila naravna in primerna in slog otročjemu umu pristojin. Ko je sklenil, so poslušavci uneto enoglasno „bravo“ zagnali in vse je po imenu nadpolnega fantka popraševalo. Slava verlemu učitelju g. Toman-u! — Nedeljsko šolo (I. in II. razred) je obiskovalo 92 učencov; med njimi 42 Slovincov.

Učiteljsko pripravništvo, je štelo 25 poslušavcov; letos so bili 4 za učitelje poterjeni.

O drugih goriških šolah imam le malo povedati; slovenskih cvetlic ne raste v njih veliko.

Mestna ljudska šola ima po 3 razrede za vsaki spol posebej, in je zgolj italijansko-nemška; slovenskih razredov ne smemo pričakovati, dokler se mesto ne prerodi. Sicer se pa ta šola dobro vede, in je s cesarsko normalko enake veljave. Konečna slovesnost je bila tudi tukaj lepa; en fantek in ena deklica sta po italijanski prav ginjaivo govorila. Vsakdanjih učencov je bilo to leto 171, nedeljskih 42; učenk, vsakdanjih 183, nedeljskih 86.

Glavna šola dekliška s 4 razredi je pri čč. gg. uršulinarah, in je imela letos 166 učenk. Kakor v mestno dekliško, tako tudi v to, hodijo sploh deklice nižjih stanov. Komur je „respice finem“ zvezda vodnica, je ga mogla v serce zhosti grenka ironija pri slovesnem obdarovanji, ko se je izmed dekliškega žebranja zaslišalo: „Classification der Schülerinnen itd.“ Nemška klasifikacija namreč kaže, da se je tudi po nemški učilo. Za božjo voljo, k čemu se mučijo prihodnje žene naših mizarjev, krojačev in čevljarjev z nepraktično, za nje neprebavljivo nemščino? zakaj se krati čas maternemu jeziku, edini naravni podlagi, za naše ženstvo tako potrebne omike? Pravite, da ljudska šola mora otroke za srednjo, srednja za vseučilišče pripravljati, in ker je v poslednjih dveh učni in kulturni jezik nemški; zato da je treba se ga že v ljudski šoli berž ko je mogoče lotiti. Prav, kje pa imate za ženske gimnazije in vseučilišča? O postave, postave! kako piškav je vaš sad! Naj bi se vendar enkrat šolski postavodajavci in njih preustrežljivi organi prepričali, da iz njih moke ne bo kruha za ženske zobé. Veste li, kakošen prid imajo naše dekleta od tako mojstersko osnovanih šol? Alfa in oméga njih omike je, da znajo lahko-umevne molitvene bukve — ne prebirati, ampak slovkovati in nekoliko besed — pa ne ortografično ali slovnično, — v dialektu začéčkati. Za pozneje, samoobsebné izobrazovanje ni mogoče, da bi jim kaj mar bilo, ker jim šolske podlage in časa manjka; potrebo nekakošnega lika in omike čutijo le Ladine hčere, Aspazije in Frine in herbis, ktere si po romanih morivnega medú nabirajo. —

To so naše javne šole.

Potem imamo pa še eno privatno ljudsko šolo za fante, 3 privatne dekliške šole in 3 milodarne zavode gluhomutcov, zapuščenih fantov in dekliško sirotišče Contavalli-tovo. Na dalje ima judovska verska skupščina svojo šolo in vikar protestantske podružne skupščine podučuje otroke svoje vere v veroznanstvu.

Med temi napravami sta samo zavoda gluhomutcov in zapuščenih fantov, v kterih je našemu jeziku dostojen prostor odkazan.

Med dekliškimi privatnimi šolami dela furore novoustanovljena učilnica čč. šolskih sester (iz Monakovega po-